

Христина Ніколайчук

Ірина Бундза

Львівський національний університет імені Івана Франка
(Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ПІДРУЧНИКІВ У НАВЧАННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛОНІСТИКИ

У статті представлено навчальні видання, які використовують у навчанні студентів першого курсу спеціальності „Філологія (польська мова та література)” (рівень А1–А2) у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Проаналізовано особливості вибраних матеріалів на кожному з рівнів (фонологічному, граматичному, лексичному) крізь призму придатності в умовах україномовної аудиторії. З’ясовано, що навчання польської мови повинно відбуватися з елементами порівняння з українською, що забезпечить уникнення помилок інтерференційного характеру.

Ключові слова: польська мова як іноземна, львівська полоністика, навчальні видання з польської мови як іноземної.

Останніми роками в Україні проявляється тенденція до зацікавлення польською мовою – мовою нашого західного сусіда, привабливого для українців передусім з економічного погляду. Стосунки України з Польщею міцніють у різних галузях суспільного, наукового і культурного життя, що, безумовно, посилює попит на знання мови наших партнерів. Тому не дивно, що частина українських абітурієнтів, роздумуючи над майбутньою професією, робить свій остаточний вибір на користь полоністики, зокрема львівської. Здебільшого обізнаність такого вступника з мовою та й загалом особливостями менталітету поляків є доволі фрагментарною, здобутою випадково. А ґрунтовне і систематичне знайомство з польською мовою, літературою та культурою студенти-полоністи починають уже в стінах Франкового університету. Бакалаврська програма навчання на львівській полоністиці охоплює низку важливих дисциплін, необхідних для формування професійної компетентності майбутнього вчителя польської мови і літератури. Протягом другого-четвертого курсу студенти здобувають знання з предметів таких спрямувань: 1) **мовознавчого:** орфографія, лексикографія, фразеологія польської мови (1-й семестр II курсу), морфологія польської мови (2-й семестр II курсу, 1-й семестр III курсу), фонетика польської мови (2-й семестр III курсу); лексикологія польської мови (1-й семестр IV курсу, синтаксис польської мови (2-й семестр IV курсу); 2) **літературознавчого:** історія польської літератури (середньовіччя (1-й семестр II курсу), ренесанс, бароко (2-й семестр II курсу), романтизм (1-й семестр III курсу), позитивізм (2-й семестр III курсу), Моло-

да Польща (1-й семестр IV курсу), міжвоєнне двадцятиліття (2-й семестр IV курсу)). На IV курсі студенти-полоністи також відвідують цикл лекцій та практичних занять з „Методики викладання польської мови як іноземної”. Варто наголосити, що навчання усіх вищезгаданих полоністичних дисциплін відбувається польською мовою. Цей факт, з одного боку, безсумнівно, ускладнює навчальний процес, зокрема, на початкових курсах, однак, з іншого – дає змогу підготувати кваліфікованих фахівців. Саме тому так важливо вже на першому курсі створити міцне підґрунтя для подальшого ефективного опанування теоретичних підвалин полоністичних дисциплін.

Метою цієї статті є проаналізувати підручники й навчальні матеріали з вивчення польської мови на рівні А1-А2 крізь призму їхньої придатності у процесі професійно-практичної підготовки полоністів в україномовній аудиторії.

Згідно з робочим навчальним планом, лексико-граматичний цикл вивчення польської мови на першому курсі львівської полоністики охоплює 300 годин: по 150 годин в кожному семестрі, з яких 144 – це аудиторні години. Таким чином, студенти мають близько 9 годин занять з польської мови на тиждень. Основним джерелом освоєння азів мови для першокурсника польської філології є навчальні матеріали з краківської серії „Польська крок за кроком” („**Polski krok po kroku**”)¹. На щодень протягом I – початку II семестру студенти працюють з книжкою Івони Стемпек, Анни Стельмах, Сильвії Давідек, Анети Шимкевіч „Польська крок за кроком 1” („**Polski krok po kroku 1**”) [Stempek, Stelmach i Dawidek 2012]. У другій половині навчального року полоністи продовжують вивчати польську мову, беручи за основу підручник Івони Стемпек, Анни Стельмах „Польська крок за кроком 2” („**Polski krok po kroku 2**”) [Stempek i Grudzień 2012], з якого у зв’язку з часовою обмеженістю

¹ Варто додати, що останніми роками як основні підручники з вивчення польської мови на початкових етапах на львівській полоністиці успішно використовували також книжки Малґожати Малолепшої, Анети Шимкевіч „Ура!!! По-польськи 1” („**Hurra!!! Po polsku 1**”) [Małolepsza i Szymkiewicz 2005], Агнешки Буркат, Агнешки Ясінської „Ура!!! По-польськи 2” („**Hurra!!! Po polsku 2**”) [Burkat i Jasińska 2005]. Ці підручники стали виданнями нового взірця. Описуючи навчальні матеріали з вивчення польської мови як іноземної, Є. Ковалевський подає, зокрема, позицію „M. Małolepsza, A. Szymkiewicz, Hurra!!! Po polsku 1, Kraków”, зазначаючи: „Перший сучасний комунікативний підручник з вивчення польської мови на рівні А1. Він змінив обличчя полоністичної глоттодидактики. Це універсальний підручник. Він став прикладом для інших спроб написання такого типу книжок, напр. *Польська крок за кроком*” [Кравчук і Ковалевський 2017: 57]. Вибір на користь підручника „Польська крок за кроком” у роботі з полоністами здійснено з погляду на його динамічніший характер, багату базу аудіозаписів, ширший спектр додаткових матеріалів, зокрема ігор, доступ до Інтернет-платформи, а також складніший рівень лексичного наповнення уроків (пор. словосполучення типу *warsztaty fonetyczne* (Урок 1, бл. D); *typować 6 numerów* (Урок 7, впр. 5B); *płynąć meandrującą rzeką* (Урок 20, впр. 7A) тощо). Слід наголосити, що підручники обох серій написано з урахуванням сертифікаційних вимог до знання мови, що є безумовною перевагою цих навчальних матеріалів.

опрацьовують лише 11 уроків (перших 10 уроків + 13-й² урок, де з'являється одна з важливих граматичних тем – „Давальний відмінок однини і множини”, що завершує вивчення парадигми відмінювання іменників, прикметників та частин мови прикметникового типу відмінювання на рівні А1–А2).

Однією з переваг підручників „Польська крок за кроком” є велика кількість аудіоматеріалів, які забезпечують не лише краще засвоєння лексичного та граматичного блоку, а й зумовлюють якісніше формування фонематичного слуху полоністів-початківців, позитивно впливають на розвиток правильної польськомовної артикуляції. Так, зокрема, в підручнику „Польська крок за кроком 1” запропоновано аудіовправи різного типу, де слід: 1) вписати пропущені слова (такого типу вправа з'являється вже в *Уроці 1, впр. 1А*); 2) вибрати слово з мінімальної пари, яке вимовляє лектор (*Урок 1, впр. 3В*), 3) вирішити, чи певне твердження є правдиве чи неправдиве (напр., *Урок 18, впр. 2А*); 4) дібрати діалог до ілюстрації (напр., *Урок 6, впр. 1*) та ін. Студент має можливість в позаурочний час ще раз прослухати всі діалоги з книжки, закріпити в такий спосіб нову лексику. З метою вдосконалення вимови викладачі заохочують студентів до аудіозапису самостійно прочитаних діалогів вдома, порівняння їх з відповідними автентичними звукозаписами³. Наголошуючи на багатому аудіозабезпеченні цього підручника, хочемо додати, що з першокурсниками-полоністами – майбутніми вчителями польської мови і літератури – все ж таки варто робити додаткові фонетичні вправи, особливо на вимову складних для українців звуків (напр., середньоязових приголосних, приголосних *l, ł*, а навіть голосного *o*, артикуляцію яких хибно вважати подібною до відповідного українського звука). Додаткового коментаря вимагає також вимова числівників 15, 19 та й загалом інших числівників, дієслівних форм минулого часу (першої і другої особи множини), умовного способу, іменників, які закінчуються на *-ika, -uka* (а такі іменники з'являються вже на початковому етапі вивчення мови, без коментаря щодо можливих варіантів наголошування цих слів. Напр., конструкцію *stuchać muzyki* подано в *Уроці 6, бл. В*) тощо. Викладачі львівської полоністики у цьому випадку використо-

² Уроки 11 і 12 включають матеріал про особливості відмінювання дієслів руху, зокрема й префіксальних похідних дієслів *iść, chodzić, jechać (wchodzić, przychodzić, obejść, odjechać, wjechać, odjechać* і т. ін.). За умови успішного опанування взірця відмінювання слів *iść, chodzić, jechać* українці зазвичай не мають клопотів в утворенні особових форм дієслів типу *wchodzić, przychodzić, obejść, odjechać, wjechać, odjechać*. До того ж, якщо йдеться про проблему творення префіксальних похідних, у випадку україномовної аудиторії варто передусім звертати увагу на польські дієслова, українські еквіваленти яких мають інші префікси: *upiec ciastka (спекти тістечка), ufarbować włosy (пофарбувати волосся), nastawić czajnik (поставити чайник), ugotować obiad (приготувати обід)* тощо).

³ Удосконалення розуміння на слух на першому курсі львівської полоністики досягається також завдяки прослуховуванню пісень (допоміжним джерелом є книжка Анни Майкевіч, Йоланти Тамбор „Співаючи по-польськи” („*Śpiewaję po polsku*”) [Majkiewicz i Tambor 2009]), перегляду польських фільмів, сералів.

вують на заняттях або самостійно приготовлені тексти (скоромовки, різного типу речення, в яких нагромаджено складні для вимови слова), або матеріали з книжки Алли Кравчук „Польська вимова з елементами правопису. Для українців, що вивчають польську мову” [Кравчук 2015]. Вибір цього посібника зумовлений кількома чинниками. По-перше, видання скероване для українців, а отже особливе місце в ньому займає опис (і, відповідно, вправи) звуків, які невластиві українській мові (йдеться про звуки, які позначаються літерами: *q, ę, ł, ś, ź, ć, dź*), або ж артикуляція яких дещо відрізняється у доволі схожих, на перший погляд, фонологічних системах обох мов (звуки, позначені літерами: *o, u, cz*). По-друге, правила вимови польських звуків подані українською мовою, що дає змогу студентам, які лише почали вивчати польську мову, краще зрозуміти викладений матеріал, а навіть працювати з ним без допомоги викладача. Крім того, у книжці описано особливості вимови дифтонгів *eu, au*, звуків *n* і *ń* у певних позиціях, слів іншомовного походження, представлено основні відомості про збіг голосних та приголосних звуків, уподібнення приголосних за дзвінкістю–глухістю, за місцем творення та за м’якістю, спрощення груп приголосних.

Окремий курс з вивчення теоретичних та практичних основ фонетики польської мови студенти мають у 2-му семестрі III курсу. Однак, дуже важливо вже на перших етапах вивчення польської мови поширювати правильні взірці польської вимови, розвивати артикуляційні навички полоністів, одразу ж показуючи теж розмежування на взірцеву і розмовну норму польської мови. Слід пам’ятати, що неправильну вимову, до якої мовленнєвий апарат наших студентів „привичається” на початку вивчення мови, дуже важко коригувати на подальших етапах удосконалення знання цієї мови.

Навчальний посібник Алли Кравчук „Польська вимова з елементами правопису...” стає в пригоді першокурснику також під час вивчення основних правил написання польських слів. За підручником „Польська крок за кроком 1” студент здобуває орфографічні навички принагідно, виконуючи лексичні та граматичні вправи: підписуючи картинки відповідними словами з рамки (напр., *Урок 3, впр. 1A*); вписуючи слова з рамки в діалог (напр., *Урок 6, впр. 2A*); добираючи словозмінні форми слів до відповідних категорій (напр., вивчаючи відмінювання дієслова *buć*, студент самостійно вписує в таблицю особові форми цього дієслова, подані поруч, *Урок 2, бл. C*); утворюючи зі слів (у вже готовій правильній граматичній формі) речення (напр., *Урок 3, впр. 2B*); групуючи слова за певною категорією (напр., за родом (*Урок 3, впр. 1C, 2C*, де слід вписати до відповідних колонок слова, подані у рамці) тощо. Написання слів, згідно з таким підходом, іноземець повинен засвоювати, вивчаючи нові лексеми: і так, запам’ятовуючи слово *dobrze*, звертаємо увагу на його написання через *rz*, а слова *książka* – через *ź*. А тим часом українці, які вивчають польську мову, можуть знайти орфографічні „підказки” у своїй рідній мові. Адже, відомо, що на місці української літери *ж* (*книжка*) у польських еквівалентах виступає літера *ź*, а на місці *р* (*добре*) – диграф *rz*. Такого типу коментарі український студент може знайти, зокрема, у згаданій вище книжці Алли Кравчук „Польська вимова з елементами правопису...”.

Звісно, що у підручнику „Польська крок за кроком 1”, призначеному для широкого кола іноземців, коментарів такого типу годі й шукати. Для цього повинні бути створені спеціальні книжки з урахуванням конкретного (тут: україномовного) користувача. Викладачі польської філології також звертають увагу першокурсників на написання слів і сполучень типу *na przykład, od razu, podczas*, назви національностей (*Polak, Ukrainka*), які з’являються в основному підручнику вже на початковому етапі вивчення польської мови, написання яких відрізняється від української мови (пор.: *наприклад, відразу, під час, поляк, українка*).

Основним методом впровадження нового граматичного матеріалу в підручниках „Польська крок за кроком 1”, „Польська крок за кроком 2” є індуктивний метод, який великою мірою передбачає активність самого студента і опирається на принципи „від прикладів до правил” (напр., в *Уроці 9, бл. В* після прослуховування діалогів, в яких використано іменники нечоловічо-особового роду в формі називного і знахідного відмінка множини, студенти на підставі власних спостережень заповнюють табличку, де врешті намагаються визначити відповідні закінчення для цих відмінкових форм. І лише опісля ознайомлюються з правилами творення називного і знахідного відмінка множини, подані у вигляді таблиці). Часто підготувати студента до обговорення певного граматичного питання допомагають діалоги. Напр., перед темою „Називний відмінок однини польських іменників” вміщено діалог, де з контексту студент сам може здогадатися значення слів *rzeczownik, rodzaj*, які є ключовими для пояснення обраної теми (*Урок 3, бл. С*). Варто, однак, відзначити, що не всі діалоги з аналізованих підручників придатні для полоністів. Наприклад, українці зазвичай не мають проблем з утворенням прикметників від іменників-назв овочів та фруктів (*ananasowy, malinowy, jabłkowy*), тож помилок, які робить японка Мамі в розмові з Каролем (репліки Мамі „*Nie mówimy jogurt malina?*”, „*Myślę, że tak. Malina-owy*” (*Урок 8, бл. А*)), у мовленні першокурсників не виявляємо. Натомість увагу студентів-полоністів варто звертати на прикметники типу *marchwiowy, marchewkowy*, які попри свою структурну схожість не можуть бути взаємозамінними у семантичній площині: утворені від іменників *marchew (marchwiowy)* та його демінутивної форми *marchewka (marchewkowy)*, вони мають різне значення: *marchwiowy* – „зроблений з моркви: *sok marchwiowy*”; *marchewkowy* – „який має оранжевий колір, такий, як колір моркви: *marchewkowy szalik*”.

Закінчивши перший курс львівської полоністики, студент опановує парадигму відмінювання іменників, прикметників, інших частин мови прикметникового взірця, особових займенників; вивчає правила творення дійсного (теперішнього, минулого і майбутнього часів), умовного і наказового способів. Ці питання висвітлені в основних підручниках „Польська крок за кроком 1” і „Польська крок за кроком 2”. Слід теж зазначити, що до цієї серії входять граматичні таблиці, видані окремою книжкою. Однак ці матеріали не можуть бути самодостатніми у роботі з полоністами, які вимагають ґрунтовнішої підготовки. Наприклад, у таблиці, що унаочнює закінчення слів у знахід-

ному відмінку однини (Урок 7, бл. А), для іменників жіночого роду подано лише закінчення *-ę* (*Mam długą listę*). Спрощені граматичні правила можна вважати виправданими у викладанні польської мови студентам інших спеціальностей. Однак полоністам під час вивчення знахідного відмінка однини варто показати також взірці відмінювання іменників жіночого роду, які закінчуються на приголосний (*widzę mysz, twarz, noc*). Ретельнішого пояснення вимагають й інші граматичні теми, зокрема відмінювання дієслів у теперішньому часі. Так, взірці відмінювання дієслів I і II дієвідміни у книжці „Польська крок за кроком 1” подано доволі вибірково. Пор.: дієвідміна *-ę, -isz/-ysz* проілюстрована словами *myśleć, uczyć* (Урок 4, бл. В), а відмінювання дієслів *pisać, gotować* (дієвідміна *-ę, -esz*) подано серед дієслів інших, попередньо вивчених дієвідмін (*-m/-sz: mieć, rozumieć; -ę, -isz/-ysz: robić, tańczyć* (Урок 6, впр. 6А)). Щоправда, деякі інші взірці відмінювання дієслів у теперішньому чи простому майбутньому часі подані в Уроці 14 (*iść/chodzić, jechać / jeździć*); Уроці 22 (*zostać, zająć, zacząć, móc*). Цей перелік, однак, не є задовільним для полоніста першого курсу.

Розвиток граматичної компетенції студента повинен, на нашу думку, здійснюватися в руслі порівняння польської мови з українською. Тільки за умови увиразнення відмінностей, зокрема й граматичних, в наших мовах, відповідного засвоєння цих аспектів через виконання практичних завдань, вдається усунути можливі помилки інтерференційного характеру. Наприклад, особливу увагу полоністів слід звертати на польські іменники, які, незважаючи на певну схожість з українськими еквівалентами, відрізняються родом. Слова такого типу з’являються вже на початковому рівні опанування мови, зокрема й у вправах з серії „Польська крок за кроком”. Наприклад: *програма* (жіночий рід) – *program* (чоловічий рід, Урок 1, бл. В); *селера* (жіночий рід) – *seler* (чоловічий рід, Урок 9, бл. А); *модель* (жіночий рід) – *model* (чоловічий рід, Урок 11, впр. 7А); *ратуша* (жіночий рід) – *ratusz* (чоловічий рід, Урок 14, впр. 1В); *клас* (чоловічий рід) – *klasa* (жіночий рід, Урок 1, бл. С); *прогноз* (чоловічий рід) – *prognoza* (жіночий рід, Урок 16, бл. А) і ін. Незнання таких граматичних відмінностей у польській та українській мовах зумовлює появу численних помилок при відмінюванні таких іменників у сполученні з іншими словами: **o tej programie, *w pierwszym klasie* тощо. Полоністам одразу ж слід показувати особливості категорії числа деяких польських іменників порівняно з українськими. Наприклад, словосполучення *бульйон з макаронами* (*макарони* – форма множини) польською звучатиме як *rosół z makaronem* (*makaron* – форма однини, Урок 8, впр. 3С), *kursi водіїв* (*kursi* – форма множини) – як *kurs prawa jazdy* (*kurs* – форма однини, Урок 13, впр. 4С). Натомість, словам *інформація, косметика, малина*, які в українській мові часто живляються у формі однини, відповідають польські іменники, які реалізуються передусім у формі множини, – *informacje* (Урок 6, впр. 6В), *kosmetyki* (Урок 7, впр. 1С), *maliny* (Урок 8, впр. 4С) тощо. Додаткових коментарів вимагають теж особливості керування різних частин мови: *21 pik – 21 lat* (Урок 5, бл. А); *я йду в teatr, ресторан – idę do teatru,*

restauracji (Урок 12, бл. А); *я їжджу на роботу – jeżdżę do pracy* (Урок 12, впр. 1D); пам'ятник *комусь* (Адамові Міцкевичу) – *pomnik kogo* (Adama Mickiewicza; Урок 14, бл. В) та ін. Студенти, читаючи діалоги з такими словами, зазвичай не помічають відмінностей граматичного характеру, що, відповідно, підвищує ризик виникнення помилок такого типу у власних польсько-мовних текстах.

Зважаючи на специфіку цільової аудиторії, вивчення граматики польської мови супроводжується обов'язковим виконанням додаткових граматичних вправ. Із доступних видань для автоматизації навиків творення граматичних форм використовуються, зокрема, такі позиції: „Польська мова для іноземців. Вправи для початківців” („*Język polski dla cudzoziemców. Ćwiczenia dla początkujących*”) Малгожати Пасеки [Paseka 2001], „ГраMATика? Чому ні?! ГраMATичні вправи на рівень А1” („*Gramatyka? Dlaczego nie?! Ćwiczenia gramatyczne dla poziomu A1*”) [Machowska 2014b], „ГраMATика? Звичайно, так! ГраMATичні вправи на рівень А2” („*Gramatyka? Ależ tak! Ćwiczenia gramatyczne dla poziomu A2*”) [Machowska 2014a] Йоанни Маховської. Наведені видання містять вправи на всі граматичні теми, які передбачені навчальною програмою. Виконуючи вправи, студенти найчастіше повинні вибрати з кількох можливих або утворити правильну граматичну форму. Іноді завдання ускладнене тим, що слід вибрати відповідне до контексту слово та вжити його у правильній формі (напр. вправи на відмінювання доконаних і недоконаних дієслів). Зрідка завданням студента є трансформація речень (напр. заміна минулого часу майбутнім). Зважаючи на невисокий рівень складності цих вправ, українські студенти можуть доволі успішно виконати їх, однак не завжди вдало застосувати пройдений матеріал у своїх висловлюваннях. Саме тому, окрім цих посібників, які призначені передусім для початкового рівня, на заняттях використовують теж підручники середнього рівня, а саме: „Час на дієслово” („*Czas na czasownik*”) Пйотра Гарнцарека [Garncarek 2011] (теми, присвячені словозміні дієслів у теперішньому, минулому та майбутньому часі) та „З польською на ти” („*Z polskim na ty*”) Еви Ліпінської [Lipińska 2014] (граматичну частину). Однією з переваг використання першого підручника є те, що кожній граматичній темі передує текст, робота над яким дає змогу виявити відповідні граматичні форми, простежити їхнє використання, а перекладаючи ці форми українською, зауважити відмінні чи подібні риси у їх уживанні. Відповідаючи на питання після тексту, студенти мають змогу застосувати отриману інформацію на практиці. Варто теж додати, що лише „Час на дієслово” подає вправи на кожну дієвідміну окремо, що відповідає навчальній програмі студентів.

У граматичній частині підручника „З польською на ти”, окрім вправ на утворення і вживання правильних граматичних форм, містяться завдання на переклад: спочатку студент перекладає польські речення українською, а тоді на основі власного перекладу відтворює польську версію. Подібність української та польської мов нерідко спричиняє небажані інтерференції, а тому такого роду завдання допоможуть студентам виявити місця, які потре-

бують особливої уваги⁴. Так, наприклад, виконуючи такого типу завдання до теми „Орудний відмінок” (який, з огляду на доволі чіткі правила творення, вводять одним з перших), студенти можуть засвоїти також інформацію про те, що назви транспортних засобів з дієсловами на позначення руху вживаються у формі орудного відмінка (пор.: *podróżować fiatem, pociągami, latać helikopterem, samolotem, rakieta, jechać taksówką*), тоді як в українській мові, попри нормативну форму орудного, часто натрапляємо на використання місцевого відмінка (пор.: *Наче на літаку над лісом летиш* (Корпус українських текстів: Всеволод Нестайко. Художня проза), *...пасажирів рейсу перевезли з Станстеда в Лутон на автобусі* (Корпус українських текстів: УНІАН), *...по обіді я вже від'їхав досить далеко в бік гір на поїзді* (Корпус українських текстів: Тарас Прохасько, Спроба реконструкції)).

Одним із новіших видань з вправами граматичного характеру є книжка Домініки Іздебської-Длугош „По-польськи без помилок. Збірник вправ з польської граматики для україномовних студентів (A1–B1)” („**Po polsku bez błędów. Zbiór ćwiczeń z polskiej gramatyki dla studentów ukraińskojęzycznych (A1–B1)**”) [Izdebska-Długosz 2017]. Збірник складається з шести розділів, у яких представлено завдання на ті граматичні теми, з якими найчастіше мають проблеми україномовні особи⁵, що надає цій книжці переваги порівняно з іншими збірниками вправ. Кожну тему авторка унаочнює табличкою, в якій зіставляє граматичні структури обох мов, а також подає найчастіші помилки, які виникають під впливом української мови. З одного боку, подавання помилок може спричинити їхнє запам'ятовування, з іншого, що важливо, показує місця, які вимагають більшої уваги під час виконання вправ. У підручнику представлено вправи різного типу і рівня складності. Завдання укладено з урахуванням інтерференцій, які можуть виникати під впливом української мови. Так, наприклад, при вивченні минулого часу труднощі спричиняє розрізнення у польській мові чоловічо- і нечоловічоособових форм, а також уживання особових закінчень дієслів. Саме на цих проблемах сконцентровано увагу в розділі, присвяченому минулому часу [Izdebska-Długosz 2017: 70–87]. На початку подано завдання вибору правильної особової форми (*Dlaczego one mieli/miały dwa egzaminy?, Wczoraj (ja) miałem/miał ważne spotkanie*), виконуючи які студент повинен навчитися чітко розрізняти відповідні граматичні форми. Наступним етапом освоєння минулого часу є самостійне творення певних граматичних форм (напр. трансформувати речення, змінюючи особу (*Tańczyłam w sobotę z Igorem. (ty) Tańczyłaś w sobotę z Igorem*), рід (*Bałam się ciemności. Ja też bałam się ciemności*), час (*Biorę prysznic rano. Brałem/brałam prysznic rano*); доповнити речення правильними граматичними формами (*W szkole podstawowej dzieci nauczyły się (nauczyć się) przede wszystkim pisać i*

⁴ На доцільність використання перекладу як одного з методів навчання, особливо в слов'янській аудиторії, вказують у своїх працях Анна Дунін-Дудковська [Dunin-Dudkowska 2011], Домініка Іздебська-Длугош [Izdebska-Długosz 2018], Аґнешка Рабей [Rabiej 2016] та ін.

⁵ Концепцію збірника вправ див. [Izdebska-Długosz 2018: 385–389].

liczyć). Завдання складнішого типу мають, наприклад, комунікативний характер: відповідаючи на питання, студент повинен використати форми минулого часу (*Pamiętasz Sylwestra zeszłego roku? Jak go obchodzicieś/aś?*).

Кожен розділ цього посібника закінчується вправами на переклад (польсько-український, українсько-польський), які допомагають студентові самостійно виявити подібності та відмінності граматичних конструкцій обох мов. Одним із завдань такого типу є здійснення перекладу в обидва боки (пор. напр. схожі завдання у підручнику „3 польською на ти”), а також робота над помилками у формі таблички, яку пропонує заповнити авторка. Виконавши це завдання, студенти мають змогу простежити причини своїх помилок і працювати над ними.

Варто тут також згадати, що серед матеріалів доступні окремі праці з граматики, адресовані саме для українських студентів польської філології: йдеться про підручник Алли Кравчук „Польська мова – українцям. Іменна словозміна з елементами синтаксису” [Кравчук 2008] і його значно розширене видання з повним описом граматичної системи польської мови на тлі української „Польська мова. Граматика з вправами” [Кравчук 2015, 2016]. Детальне їх опрацювання відбувається на 2–3 курсах при вивченні морфології, але й при засвоєнні практичної мови на 1 курсі до цих видань студентів варто скеровувати, та й самі викладачі можуть використовувати їх при приготуванні власних завдань, особливо з метою усунення інтерференції.

Свій рівень знання мови полоністи часто оцінюють, беручи до уваги успішність у польськомовній комунікації, передумовою чого є серед іншого багатий словниковий запас студента. Лексичне наповнення вправ з серії „Польська крок за кроком” є доволі вичерпним, подекуди в діалогах навіть трапляються слова з вищих рівнів володіння мовою. Однак майже в кожному уроці підручника вміщено лексичні одиниці, які для україномовної аудиторії, а особливо для полоністів, варто прокоментувати. Передусім йдеться про міжмовні омоніми (напр. *lekcja* (Урок 1, бл. В); *magazyn* (Урок 7, бл. С) та ін.), вибір доречного синоніма (напр., коли з’являється слово *studiować* (Урок 2, бл. F), варто одразу ж наголосити на семантичній відмінності дієслів *studiować* і *uczyć się*). Слід зосереджувати увагу студентів на особливостях лексичної сполучуваності деяких слів. Наприклад, варто застерегти студентів від творення неправильних словосполучень типу **podoba mi się ta potrawa* (замість *smakuje mi ta potrawa*), **oglądam piłkę nożną* (замість *oglądam mecz piłkarski*), **spotkamy się po obiedzie* (замість *spotkamy się po południu*), **przyjmować wannę* (замість *brać kąpiel*); **zapłaciłam za numer* (замість *zapłaciłam za pokój*) та багато інших. Для українців, що вивчають польську мову, варто підготувати додаткові вправи на такого типу інтерференції, які можуть спричинити комунікативне непорозуміння і стати на заваді у спілкуванні з носіями мови.

Одним із основних джерел нової лексики, окрім основного підручника, є словник Анни Серетни „Що це таке? Ілюстрований словник польської мови” („*A co to takiego? Obrazkowy słownik języka polskiego*”) [Seretny 1993], у якому матеріал представлено тематично і проілюстровано зображеннями, що

допомагає краще розуміти та запам'ятовувати слова. Особливістю вивчення лексики польської мови є те, що українські студенти, з огляду на спорідненість мов, на початковому етапі не мають особливих труднощів з розумінням більшості слів. Однак саме цей факт є однією з причин виникнення проблем із творенням висловлювань польською мовою. Саме тому для ефективного опанування польської лексики необхідно використувати додаткові матеріали з вправами для тренування комунікативних навиків. Виданням такого типу можна вважати „Слова і словця. Підручник для вивчення польської мови. Лексика і граматики для початківців (A1, A2)” („**Słowa i słówka. Podręcznik do nauki języka polskiego. Słownictwo i gramatyka dla początkujących (A1, A2)**”) Магдалени Шельц-Майс і Ельжбети Рибіцької [Szelc-Mays i Rybicka 2014]. Теми, представлені в цьому виданні, відповідають навчальній програмі студентів першого курсу. Кожну тему розпочинає перелік слів, запам'ятовуванню і використанню яких присвячені різного роду вправи. До кожної лекції додаються також картки, які унаочнюють матеріал, уводять елементи гри.

Підручники з серії „Польська крок за кроком”, як уже було згадано раніше, складаються з багатьох діалогів. Підготовка кваліфікованого полоніста, однак, передбачає інтенсивніший розвиток навиків читання, розуміння письмового тексту, що, своєю чергою, покращує навички усного і писемного мовлення студентів. З цією метою, працюючи з першокурсниками, викладачі львівської полоністики використовують додаткові матеріали, зокрема: книжки Анни Стельмах „Читай крок за кроком 1” („**Czytaj krok po kroku 1**”) [Stelmach 2018a] та „Читай крок за кроком 2” („**Czytaj krok po kroku 2**”) [Stelmach 2018b] із серії „Польська крок за кроком”, а також матеріали для читання із серії „Читай польською” („**Czytaj po polsku**”), які опрацювали фахівці Школи польської мови та культури Силезького університету⁶.

Відомо, що неабияку роль у вивченні іноземної мови відіграє ігровий елемент організації дидактичного процесу. Допоміжними у цьому аспекті є для львівських полоністів „Польська крок за кроком. Мовні ігри і забави 1” („**Polski krok po kroku. Gry i zabawy językowe 1**”) Івони Стемпек [Stemppek 2012], „Тепер польська. Комунікативні ігри і вправи. Підручник для вчителів польської мови як іноземної” („**Teraz polski. Gry i ćwiczenia komunikacyjne. Podręcznik dla nauczycieli języka polskiego jako obcego**”) Тереси Пельц [Pelc 1997].

Практика викладання польської мови в україномовній аудиторії показує, що на кожному рівні слід звертати особливу увагу на інтерферентні місця, щоб уникнути небажаних помилок та досягти успішної комунікації, котра, переважно, і є основною метою вивчення іноземної мови. Спорідненість польської та української мов, однак, не варто трактувати лише як негативне явище, адже, як стверджують Юлія Сагата та Юлія Дільна,

⁶ Перелік творів із серії див. <http://www.sjkip.us.edu.pl/pl/publikacje/publikacje-szkoly-jezyka-i-kultury-polskiej-universytetu-slaskiego/seria-czytaj-po-polsku/>, [дата доступу: 15.11.2018].

для вивчення польської мови студентами-слов'янами характерна деяка особливість, що полягає у невідповідності між рівнями знання мови з погляду різних мовних навиків. Так, на початковому етапі вивчення польської мови студент знаходиться на рівні А1, коли йдеться про його знання та навики у сфері граматики, орфографії, усного мовлення та читання текстів, але одночасно його здатність розуміти текст на слух є, щонайменше, на рівень вища. Це, своєю чергою, створює сприятливі умови для швидшого опанування інших мовних навиків, особливо читання, розуміння писаного тексту та мовлення [Dilna i Sahata 2010: 137].

Проаналізувавши доступні видання для вивчення польської мови як іноземної, можемо зробити висновок, що багатство матеріалів, до яких мають доступ викладачі та студенти, дає змогу урізноманітнити навчальний процес, обрати підручники, які б найкраще задовольняли потреби україномовного студента. Правильно підібрані навчальні матеріали та вміле їх застосування стають запорукою досягнення доволі добрих результатів у вивченні польської мови на львівській полоністиці.

Бібліографія

1. Кравчук А., 2015, *Польська вимова з елементами правопису. Для українців, що вивчають польську мову*, Київ.
2. Кравчук А., 2015, *Польська мова. Граматика з вправами*, Київ (II вид. 2016).
3. Кравчук А., 2008, *Польська мова – українцям. Іменна словозміна з елементами синтаксису*, Львів.
4. Кравчук А., Ковалевський Є., 2017, *Методика викладання польської мови. Мова і культура в полоністичній дидактиці в Україні*, Київ.
5. Burkat A., Jasińska A., 2005, *Hurra!!! Po polsku 2*, Kraków.
6. Dilna J., Sahata J., 2010, *Frazeologia w programie studiów polonistycznych na Uniwersytecie Lwowskim oraz w materiałach egzaminów certyfikatowych z języka polskiego jako obcego*, w: Antoniów O., Krawczuk A., Tambor J., red., *Język jako obcy: problemy certyfikacji według standardów europejskich*, Lwów.
7. Dunin-Dudkowska A., 2011, *Tłumaczenie dydaktyczne w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 18.
8. Garncarek P., 2011, *Czas na czasownik: ćwiczenia gramatyczne, poziom średni ogólny B2*, Kraków.
9. Izdebska-Długosz D., 2018, *Konfrontatywność, dryl i tłumaczenie – koncepcja książki „Po polsku bez błędu. Zbiór ćwiczeń z gramatyki języka polskiego dla studentów ukraińskojęzycznych (A1–B1)”*, w: Кравчук А., Бундза І., ред., *Полоністика у XXI столітті: між локальним і глобальним. Збірник праць з нагоди 190-річчя польської філології у Львівському університеті*, Київ.
10. Izdebska-Długosz D., 2017, *Po polsku bez błędu. Zbiór ćwiczeń z polskiej gramatyki dla studentów ukraińskojęzycznych (A1–B1)*, Rzeszów.
11. Lipińska E., 2014, *Z polskim na ty. Podręcznik do nauki języka polskiego dla średniozaawansowanych (B1)*, Kraków.

12. Machowska J., 2014a, *Gramatyka? Ależ tak! Ćwiczenia gramatyczne dla poziomu A2*, Kraków.
13. Machowska J., 2014b, *Gramatyka? Dlaczego nie?! Ćwiczenia gramatyczne dla poziomu A1*, Kraków.
14. Majkiewicz A., Tambor J., 2009, *Śpiewajco po polsku*, Katowice.
15. Małolepsza M., Szymkiewicz A., 2005, *Hurra!!! Po polsku 1*, Kraków.
16. Pasieka M., 2001, *Język polski dla cudzoziemców. Ćwiczenia dla początkujących*, Wrocław.
17. Pelc T., 1997, *Teraz polski. Gry i ćwiczenia komunikacyjne. Podręcznik dla nauczycieli języka polskiego jako obcego*, Łódź.
18. Rabiej A., 2016, *Znalezione w przekładzie: rola języka pierwszego w nauczaniu języka obcego/drugiego*, w: Seretny A., Lipińska E., red., *Tłumaczenie dydaktyczne w nowocześniejszym kształceniu językowym*, Kraków.
19. Seretny A., 1993, *A co to takiego? Obrazkowy słownik języka polskiego*, Kraków.
20. Stelmach A., 2018a, *Czytaj po polsku 1*, Kraków.
21. Stelmach A., 2018b, *Czytaj po polsku 2*, Kraków.
22. Stempel I., 2012, *Polski krok po kroku. Gry i zabawy językowe 1*, Kraków.
23. Stempel I., Grudzień M., 2012, *Polski krok po kroku, Poziom A2, Seria podręczników do nauki języka polskiego dla obcokrajowców*, Kraków.
24. Stempel I., Stelmach A., Dawidek S., Szymkiewicz A., 2012, *Polski krok po kroku, Poziom A1, Seria podręczników do nauki języka polskiego dla obcokrajowców*, wyd. III, Kraków.
25. Szcel-Mays M., Rybicka E., 2014, *Słowa i słówka. Podręcznik do nauki języka polskiego. Słownictwo i gramatyka dla początkujących (A1, A2)*, Kraków.

The use of textbooks in teaching Polish language to first-year students of Lviv Polonistics

The article presents the educational editions used in the teaching of the first year students studying at speciality „Philology (Polish language and literature)” (level A1–A2) at the Ivan Franko National University of Lviv. The peculiarities of the selected materials at each level (phonological, grammatical, lexical) are analysed through suitability in the Ukrainian-speaking audience. It has been discovered that the teaching of the Polish language should take place with the elements of comparison with the Ukrainian, which will reduce errors of an interference nature.

Key words: Polish as a foreign language, Lviv polonistics, educational publications for learning Polish as a foreign language.